

INDUSTRIA DE APĂRARE A ROMÂNIEI. ACTUALITATE ȘI ORIENTĂRI DE PERSPECTIVĂ

DEFENCE INDUSTRY OF ROMANIA. NEWS AND GUIDANCE PERSPECTIVE

Lt.col.ing.drd. Bebe I. DIACONU*

Industria de apărare, componentă a industriei naționale, evident la o scară mai redusă din punctul de vedere al necesității, deține un rol important în susținerea procesului de construcție și de dezvoltare a capacităților de apărare.

Printr-un proces de restructurare, în care statul român este principalul finanțator și beneficiar al unei producții competitive de produse pe piața internă și internațională, industria de apărare a României este în măsură să reziste vulnerabilităților politicii statului de drept respectiv principiilor economiei de piață.

The defense industry, as a national industry component on a smaller scale in terms of necessity, plays an important role in supporting the construction and development of defense capabilities.

Through a process of restructuring, in which the Romanian state is the main funder and beneficiary of a competitive production of domestic and international goods, the defense industry of Romania being thus able to withstand the vulnerability of state policies as well as the market economy principles.

Cuvinte-cheie: strategie; industrie; apărare; economie; mobilizare; război.

Keywords: strategy; industry; defence; economy; mobilization; war.

Implicațiile revoluției tehnologice internaționale fac ca acțiunile de luptă să depășească era industrială și să capete noi dimensiuni de dezvoltare în era informațională. Prin urmare, direcțiile de acțiune, precum sustenabilitatea, posibilitatea de dislocare rapidă, mobilitatea și interoperabilitatea, trebuie, de asemenea, să fie implementate și de către forțelor armate românești, stare de necesitate care implică alocarea unui buget adecvat în vederea asigurării resurselor necesare susținerii efortului de apărare în trend cu noile tehnologii de reacție sau de anihilare ale unor acțiuni de tip armat.

Conform doctrinelor NATO, „[...] problemele economice ale apărării includ:

- studiul cheltuielilor pentru apărare și evoluțiile bugetare în domeniu;
- restructurarea industriilor pentru apărare;
- evoluții în angajarea personalului din industria de apărare;
- previziuni asupra cheltuielilor de apărare,

la nivelul lor de accesibilitate și impactul acestora asupra dimensiunilor și a structurilor forțelor armate.”¹

Unul dintre obiectivele naționale de securitate stabilite prin *Strategia Națională de Apărare pentru perioada 2015/2019* îl constituie „... asigurarea unui mediu economic performant, dinamic și competitiv, în plan investițional și antreprenorial, precum și a stabilității financiar-bugetare a statului ...”², în conformitate cu *Strategia Europa 2020*³.

Se impune a fi subliniat faptul că prin conținutul *Strategiei Naționale de Apărare*⁴ elaborată în anul 2010, se prevedea, în premieră pentru statul român, conceptul de „industrie națională de securitate” care „... reprezintă industria de apărare, căreia i se adaugă acele unități economice și capacități de producție necesare asigurării securității energetice, cibernetice sau a protecției infrastructurilor critice”⁵. Este de remarcat faptul că industria națională de securitate a avut în cadrul acestei strategii rolul de asigurare a resurselor necesare susținerii efortului de apărare, iar prin operatorii economici aparținând unor domenii de activitate precum:

*Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
e-mail: ion01dcn@yahoo.com

transporturile, producerea energiei, alimentația publică, comunicațiile etc., asigurarea unor anumite bunuri și servicii necesare atât la mobilizare, cât și la război.

Deși acest document care fundamentează planificarea apărării la nivel național⁶, nu a fost aprobat de Parlamentul României, conceptul de „industrie de securitate” este reluat și de *Strategia națională de apărare a țării pentru perioada 2015-2019*⁷. Aceasta cuprinde, de asemenea, direcții de acțiune pentru consolidarea securității naționale, dintre care menționez pe cele mai importante, astfel:

- adaptarea industriei de securitate la cerințele de înzestrare ale forțelor armate și la mediul concurențial;
- dezvoltarea cooperării cu statele din spațiul euroatlantic;
- valorificarea oportunităților de cooperare multinaționale, în contextul inițiativelor NATO și ale Uniunii Europene.

Industria de apărare, prin extrapolare, se poate afirma că reprezintă o componentă a industriei naționale, evident la o scară mai redusă din punctul de vedere al necesității, dar care deține un rol important în susținerea procesului de construcție și de dezvoltare a capabilităților de apărare.

Un concept specific industriei de apărare a țării îl reprezintă conversia economică, activitate care constă în pregătirea din timp de pace a structurilor economiei, în domeniul capacităților de producție, a forței de muncă și al consumului, pentru susținerea efortului de apărare în caz de mobilizare sau război. De exemplu, operatorii economici specializați în producerea utilajelor de construcții, a tractoarelor și a mijloacelor de transport se pot reprofila în vederea producerii de piese, ansambluri și subansambluri necesare pentru repararea sau fabricarea tancurilor sau transportoarelor blindate, fabricarea motoarelor de avion, a mitralierelor etc.

În ceea ce privește forța de muncă, personalul de încadrare, prin calificările și pregătirea de specialitate pe care le deține trebuie să aibă capacitatea de a se reprofila în privința activităților desfășurate, respectiv să efectueze activități care au ca beneficiari atât forțele armate, dar și beneficiari în domeniul economico-militar.

De asemenea, consumul produselor și serviciilor din industria de apărare se poate transforma din consum civil în consum militar, destinat satisfacerii nevoilor sporite ale acțiunilor militare. Gradul de

utilizare a instalațiilor, a utilajelor și a mașinilor aparținând operatorilor economici reprofilați pe producția militară se exprimă prin indicii de conversiune care este determinat de gradul de coincidență dintre produsul finit realizat în timp de pace și cel realizat după reprofilare. Un indice de conversiune redus impune ca operatorul economic, care se reprofilează pe producția specială de apărare, să suporte cheltuieli mai mari respectiv o perioadă mai îndelungată de desfășurare a conversiei.

Până în anii '90, industria de apărare a cunoscut o perioadă prosperă⁸, care a avut un rol determinant în dezvoltarea economică a României, înregistrând rezultate notabile, cum ar fi:

- armata română era înzestrată integral cu produse și echipamente fabricate de către industria proprie de apărare la nivelul cerințelor *Tratatului de la Varșovia*⁹;
- România figura pe locul cinci în topul țărilor exportatoare de armament din lume;
- rezultatele cercetărilor militare își găseau aplicabilitate în producția civilă;
- o parte dintre întreprinderi dețineau producția profilată pe cele două ramuri, respectiv capacitățile militare erau completate cu capacitățile civile;
- în industria de apărare își desfășurau activitatea peste 200.000 de salariați;
- încărcarea personalului și a capacităților de producție era la maxim.

În perioada 1990-1997, odată cu încetarea Războiului Rece și cu desființarea *Tratatului de la Varșovia*, au fost încheiate o serie de tratate și acorduri internaționale având ca scop reducerea armamentului din dotare a țărilor semnatare și, implicit, limitarea piețelor pe care România putea exporta armament, dintre care amintesc următoarele:

- *Tratatul cu privire la Forțele Armate Convenționale în Europa (FACE)*, semnat la 19 noiembrie 1990, la Paris, și care a intrat în vigoare la data de 9 noiembrie 1992. Acesta prevede, pentru țările semnatare *Tratatului de la Varșovia* și NATO, diminuarea considerabilă a forțelor armate, armamentelor și interzicerea concentrării forțelor armate la granițele dintre state;

- *Convenția privind interzicerea folosirii, stocării, producerii și transferului minelor antipersonal și distrugerea acestora (Convenția APM)*, adoptată la 18 septembrie 1997 și care a intrat în vigoare la data de 1 martie 1999;

- Programul de acțiune al Organizației Națiunilor Unite pentru prevenirea, combaterea și eradicarea traficului ilegal de arme de calibru mic și armament ușor în toate aspectele sale, adoptat la data de 20 iulie 2001;

- Rezoluția Consiliului de Securitate al ONU nr. 1.540 privind neproliferarea armelor de distrugere în masă, adoptată la 28 aprilie 2004;

- Convenția privind munițiile cu dispersie (CCM) – adoptată la 30 mai 2008, care a intrat în vigoare la data de 1 august 2010.

Prin aceste măsuri s-a produs diminuarea comenzilor al căror beneficiar principal era Sistemul de apărare al țării, proporțional cu apetitul forțelor armate pentru importul de tehnică și mijloace de luptă în vederea satisfacerii nevoilor de dotare. Scăderea producției industriei de apărare autohtone a condus la apariția șomajului tehnic, diminuarea salariilor, migrarea specialiștilor spre alte zone economice și, în final, la divizarea acestei ramuri a economiei de apărare în Regia Autonomă pentru Producția de Tehnică Militară (RATMIL) și în Arsenalul Armatei (RA).

Diminuarea substanțială a exportului de armament s-a produs însă și din cauza restricțiilor impuse României din partea ONU, NATO, SUA și UE privind comercializarea acestei categorii de bunuri, în anumite zone de conflict armat.

Pentru evitarea crizei în industria de apărare a României, s-a adoptat ca soluție privatizarea, care a eșuat, provocând în cascadă plecarea masivă a celor mai buni specialiști, dezintegrarea colectivelor de cercetare și concedierea colectivă a salariaților.

Perioada 1997-2004 se evidențiază prin integrarea în NATO a statului român, proces care nu a adus niciun avantaj pentru industria de apărare autohtonă. Contractele cu beneficiarii interni au scăzut în continuare alarmant, ajungându-se la un grad de încărcare a capacităților sub 5 % și la o scădere dramatică a cifrei de afaceri. Direcțiile de acțiune ale Ministerului Apărării fiind îndreptate în continuare spre importuri în vederea asigurării cerințelor de dotare a NATO, statul în schimb creându-și datorii peste măsură.

Fără a avea însă garanția contractării unor produse noi agreeate de NATO, de către forțele Sistemului național de apărare, unii agenți economici au încercat, de asemenea, cu resurse proprii omologarea și promovarea acestora. În această „perioadă a marilor restructurări” s-au

disponibilizat peste 50.000 de salariați, din acest sector de activitate, în principal, din rândul personalului direct productiv, au fost separate capacitățile civile de cele militare și s-au constituit parcuri industriale pentru valorificarea prin închiriere sau vânzare a unor active disponibile.

Întrucât procesul de restructurare nu a beneficiat de susținerea financiară necesară de la stat, pentru modernizare și re tehnologizare, capacitățile industriei de apărare au suferit o diminuare semnificativă, în timp ce Planul de mobilizare¹⁰ cu măsurile și acțiunile concrete de trecere a economiei țării de la starea de pace la starea de mobilizare sau război, prin asigurarea funcționării acesteia și susținerea cu resursele necesare efortului de apărare, a rămas același și prin urmare imposibil de realizat. Fondurile insuficiente pentru investiții, cele existente fiind investite mai ales în producția civilă și pentru crearea de capacități paralele și mai puțin pentru modernizarea fluxurilor de produse și promovarea produselor noi, a condus ca operatorii economici din acest sector de activitate să acumuleze datorii mari, să nu mai poată participa la procedurile de licitație, exportul produselor pe piața externă tradițională fiind de aproximativ 50 de milioane de euro anual.

Perioada 2004-2009 devine critică pentru industria de apărare a României, majoritatea societăților comerciale de profil înregistrându-se cu datorii foarte mari la stat și la diverși furnizori de materii prime și utilități, unele fiind în stare de faliment. Motivați de plățile compensatorii, numărul specialiștilor se diminuează treptat de la an la an, de la un număr mediu de 7.000 la aproximativ 1.200 de salariați.

Unii operatori economici de profil sunt la limita funcționalității având în planul cu activități doar paza și menținerea capacităților, acțiunile de privatizare fiind sortite eșecului din lipsa unei piețe interne de desfacere, investitorii strategici străini nefiind interesați să investească în clădirile vechi și tehnologia uzată, în primul rând, din punct de vedere moral.

Deși cererile de oferte erau în continuă creștere, exportul de armament nu reușește să depășească cifra de 60 de milioane de euro anual, industria de apărare fiind dezorganizată ca urmare a unor măsuri ineficiente de resubordonare la Autoritatea pentru Valorificarea Activelor Statului (AVAS), la Ministerul Economiei, Agenției de offset, precum și de redirecționarea de la *Oficiul Participațiilor*

Statului și Privatizării în Industrie (OPSPI) către Ministerul Afacerilor Externe.

În concluzie, procesele de conversie și de reducere a producției de apărare din ultimul deceniu au avut ca impact diminuarea semnificativă a Produsului Național Brut (PNB).

Declanșarea crizei economico-financiare în anul 2008 a condus la dificultăți financiare în întreaga economie, penalitățile și majorările calculate pentru neplata datoriilor influențând negativ exercițiile financiare și, implicit, situația economico-financiară a țării.

Astfel, principalii furnizori de armament, muniție și material de război ai *Sistemului național de apărare* au înregistrat arierate bugetare care nu au putut fi stinse din cauza lipsei unei surse de finanțare, existând riscul ca aceștia să intre în stare de faliment și, implicit, să fie lezat interesul esențial al siguranței naționale.

Având în vedere dispozițiile art. 346 din *Tratatul de funcționare al Uniunii Europene*¹¹, prin care orice stat membru poate dispune măsurile pe care le consideră necesare pentru protecția intereselor esențiale ale siguranței naționale inclusiv pentru producția sau comerțul cu armament, muniție și material de război și care nu trebuie să distorsioneze concurența pe piața internă pentru produsele ce nu sunt destinate unor scopuri specific militare, Guvernul României în temeiul art. 115 alin. (4) din *Constituția României*, republicată, a adoptat Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 25 din 13.05.2014.¹²

Prin această reglementare au fost anulate obligații fiscale în sumă de 1.104.094 mii lei, datorate de către unii operatori economici din industria de apărare, profilați pe producția sau comerțul cu armament, muniție și materiale de război, unor furnizori de bunuri și servicii.

Pentru operatorii economici cu capital integral sau majoritar de stat la care s-a deschis procedura insolvenței, potrivit legii, conversia creanțelor bugetare în acțiuni s-a prevăzut prin planul de reorganizare, cu acordul expres, al creditorului.

Pe baza datelor prezentate anterior, fără a exagera în vreun fel, trebuie să admitem că industria de apărare a României este în măsură să se revigoreze printr-un proces de restructurare în care statul român prin departamentele de resort să fie direct interesat de obținerea unei producții competitive de produse pe piața internă și internațională

care, implicit, conduc la obținerea unei economii naționale stabile, având în vedere și directivele europene în materie de siguranță națională.

Experiență în acest sens, cu rezultate demne de urmat, întâlnim la țările din spațiul euroatlantic, precum: Olanda, Suedia, Marea Britanie, SUA, Polonia, care au parcurs un proces de restructurare a industriei de apărare, au perfecționat modele și au implementat proiecte în domenii asemănătoare de activitate asigurându-și astfel continuitatea pe piață printr-o creștere permanentă a competitivității.

Pentru îmbunătățirea activității acestui domeniu ce aparține economiei naționale de apărare, mi-am propus pe baza unei analize SWOT să identific unele măsuri concrete de redresare a industriei de apărare, acționând la nivelul zonelor vulnerabile, cât și prin valorificarea oportunităților existente. În sprijinul celor menționate anterior, voi prezenta elementele pe baza cărora s-a realizat analiza acestui sector de activitate, astfel:

Puncte tari

- este principalul furnizor intern de produse de tehnică militară, necesare înzestrării forțelor *Sistemului național de apărare*;
- deține potențial de export cu produse de tehnică militară concepute în cadrul fostului tratat varșovian, cât și de produse de tehnică militară compatibile cu cele din cadrul NATO;
- forța de muncă este ieftină, calificată și cu experiență în domeniu;
- deține spații excedentare, care pot fi amenajate pentru alte destinații din sfera producției;
- existența capacității de mentenanță în domeniul aviației militare și civile, inclusiv prin centre regionale de mentenanță în cadrul NATO.

Puncte slabe

- agenții economici sunt decapitalizați;
- amplasamentele sunt situate în zone slab industrializate;
- structurile de cercetare-dezvoltare sunt dezintegrate;
- majoritatea produselor sunt fabricate după documentații și licențe ex-sovietice;
- tehnologiile de fabricație sunt uzate fizic și moral;
- necesitatea alocării de sume mari pentru modernizarea și re tehnologizarea unor capacități de producție;

- infrastructuri și echipamente de asigurarea cu utilități uzate fizic și moral;
- dependența, din punct de vedere energetic, a unor agenți economici din industria de apărare de alți operatori economici aflați în alte sectoare industriale.

Oportunități

- statutul României de țară membră NATO și a Uniunii Europene;
- existența pe piața tradițională a unor beneficiari externi interesați în continuare de produse de tehnică militară fabricate după concepția sovietică;
- asigurarea compensării unor datorii referitoare la contractele de achiziții pentru nevoi de apărare, ordine publică și siguranță națională, în baza *Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 89 din 20 iunie 2002 privind reglementarea unor datorii ale societăților comerciale aflate în proces de privatizare, reprezentând penalități și majorări de întârziere aferente serviciilor de furnizare a energiei electrice, gazelor naturale și energiei termice*;
- necesitatea asigurării mentenanței și a pieselor de schimb pentru produsele de tehnică militară livrate forțelor *Sistemului național de apărare*;
- necesitatea delaborării unor cantități mari de muniții.

Amenințări

- nivelul tehnologic scăzut al agenților economici;
- revoluțiile tehnologice în materie de produse de tehnică militară;
- noile cerințe de dotare cu produse specifice industriei de apărare, pentru forțele armate;
- existența unor tratate sau acorduri internaționale cu anumite interdicții, în ceea ce privește produsele specifice industriei de apărare;
- lipsa unui cadru de reglementare avantajos dezvoltării acestui domeniu de activitate, în acord cu noile tendințe ale pieței.

Analizând cele prezentate, se poate proiecta o perspectivă a industriei de apărare a României, respectiv se pot formula o serie de măsuri care, în opinia mea, pot să redreseze activitatea din acest domeniu, astfel încât acesta să redevină competitiv pe piața externă și generator de profit, dintre care menționez pe cele mai importante, astfel:

a) restructurarea industriei de apărare, care poate fi realizată prin următoarele direcții de acțiune:

- dezvoltarea producției de echipamente de luptă și de sisteme de armament (de exemplu: de infanterie, de artilerie, vehicule blindate de transport și de luptă etc.) ce ar avea ca efect dezvoltarea economiei și a stabilității securității naționale;
- adoptarea unor tehnologii noi capabile să dezvolte și să producă o gamă diversificată de echipamente militare, care să fie valorificate atât pe piața internă, cât și pe piața externă.

b) reorganizarea industriei de apărare, care se poate realiza prin:

- înființarea unor structuri organizatorice descentralizate, care să preia atribuțiile conducerii industriei de apărare, de la nivel central și să le transfere unităților productive cu pondere semnificativă în acest domeniu;
- dezvoltarea capacității de reconversie a unor linii tehnologice de producție din industria de apărare în structuri flexibile, adaptabile cerințelor pieței din timp de pace.

c) adaptarea cadrului legislativ și fiscal astfel încât să existe posibilitatea redresării industriei de apărare, prin prevederea modalităților și sursei de finanțare, în vederea modernizării și re tehnologizării capacităților, pentru îndeplinirea *Planului de mobilizare* și pentru menținerea ritmului cu noile tendințe ale cererii de pe piață.

d) cooperarea cu țări ce dețin o industrie de apărare dezvoltată, prin încheierea de acorduri bilaterale, acțiune care trebuie să fie coordonată pe următoarele direcții:

- adaptarea României la tendințele contemporane ale pieței europene și internaționale de produse pentru apărare;
- implementarea acelor tehnologii performante în procesul de producție, din industria de apărare, a căror produse și servicii au cerere pe piață;
- creșterea competitivității produselor de apărare, prin îmbunătățirea raportului calitate/preț;
- adoptarea unor tehnologii de producție alternative, care să permită, reprofilarea rapidă și eficientă pe producția civilă, atunci când nivelul comenzilor militare scade;
- implicarea în proiecte și în programe internaționale din industria de apărare care se derulează pe bază de fonduri structurale;

• corelarea tehnologiilor de fabricație cu cerințele referitoare la protejarea mediului înconjurător.

La nivelul administrației publice centrale din țara noastră, structura de specialitate respectiv Administrația Națională a Rezervelor de Stat și Probleme Speciale (ANRSPS), aflată în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, asigură implementarea politicii Guvernului României, în organizarea, coordonarea, evaluarea și controlul pregătirii economiei și a teritoriului pentru apărare. ANRSPS, coordonează, controlează, centralizează, analizează și evaluează toate datele specifice acestui sector de activitate inclusiv din domeniul industriei de apărare și în funcție de rezultatele obținute, aplică corecțiile necesare pentru funcționarea optimă a sistemului.

Concluzii

Este evident că, în condițiile accentuării interdependențelor economice dintre diferitele state, devin tot mai greu de îndeplinit sarcinile economiilor naționale de asigurare a securității și apărării. Relațiile economice dintre state devin astfel foarte importante, ele putând favoriza dezvoltarea pe toate liniile, sau dimpotrivă, să provoace adevărate colapsuri economice.

Industria de apărare susține procesul de construcție și dezvoltare a capacităților de apărare din *Planul de mobilizare*, dar joacă cu rol important și în dezvoltarea economiei naționale.

Sfera securității naționale este indubitabil influențată de economie prin riscurile și amenințările pe care aceasta le poate genera fiind totodată suport al acesteia în toate direcțiile de acțiune. Pe baza unor analize și a unor relații logice au fost efectuate determinări în privința unor vulnerabilități generate ca urmare a aplicării principiilor economiei de piață, la adresa sectorului de activitate al industriei de apărare.

Plecând de la teoria potrivit căreia pentru înlăturarea efectului mai întâi trebuie tratată cauza, au fost identificate o serie de direcții de acțiune care odată ce au fost puse în aplicare consider că sunt în măsură să reziste vulnerabilităților politicii statului de drept respectiv principiilor economiei de piață.

Concluziile prezentului articol pot constitui puncte de referință pentru potențiale studii sau cercetări pe această temă sau altele derivate din aceasta, care să contribuie la dezvoltarea

cunoștințelor temeinice, respectiv la îmbunătățirea activității în cadrul industriei de apărare a țării.

NOTE:

1 *Manualul NATO*, Office of Information and Press NATO, 1110 Brussels-Belgium, p. 167.

2 *Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015 - 2019*, pct. 22.

3 *Strategia Europa 2020 și stadiul implementării în România*, Institutul European din România, București, 2014, p. 2.

4 *Strategia națională de apărare a României*, Proiect dezbătut în anul 2010 și neaprobat de Parlamentul României.

5 www.Presidency.ro/static/ordine/SNAp/ Strategia Națională de Apărare pentru o Românie care garantează securitatea și prosperitatea generațiilor viitoare, p. 24.

6 *Legea nr. 473 din 4 noiembrie 2004 privind planificarea apărării*, art. 4 alin (1) abrogată de *Legea nr. 203/27.07.2015*.

7 *Ibidem*, pct. 73.

8 <http://monitormapn.blogspot.ro/p/evolutia-industriei-de-aparare>

9 *Tratatul de la Varșovia*, numit în mod oficial *Tratatul de prietenie, cooperare și asistență mutuală*, a fost semnat la Varșovia, pe 14 mai 1955, de către țări din Europa Răsăriteană și din Blocul Răsăritean, ca replică la alianța militară NATO, dizolvat la Praga, pe 1 iulie 1991.

10 *Legea nr. 477 din 12 noiembrie 2003 privind pregătirea economiei naționale și a teritoriului pentru apărare*, actualizată cu *Legea nr. 329 din 05.11.2009*, art. 10.

11 *Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene din 1 decembrie 2009*, art. 346.

12 *Ordonanța de urgență nr. 25/2014 privind unele măsuri pentru diminuarea arieratelor bugetare ale unor operatori economici din industria de apărare și reglementarea altor măsuri fiscal-bugetare*.

BIBLIOGRAFIE

Legea nr. 477/2003 privind pregătirea economiei și a teritoriului pentru apărare, actualizată cu *Legea nr. 329 din 05.11.2009*.

Legea apărării naționale a României nr. 45 din 1 iulie 1994.

Constituția României, republicată publicată în „Monitorul Oficial” nr. 767 din 31 octombrie 2003.

Legea nr. 473 din 4 noiembrie 2004 privind planificarea apărării.

Legea nr. 95/1998 privind stimularea cercetării, dezvoltării și inovării.

Legea nr. 203/27.07.2015 privind planificarea apărării.

Ordonanța de urgență nr. 25/2014 privind unele măsuri pentru diminuarea arieratelor bugetare ale unor operatori economici din industria de apărare și reglementarea altor măsuri fiscal-bugetare.

- Strategia de apărare națională*, București, 2008.
- Carta Albă a Securității și Apărării Naționale*, București, 2015.
- Strategia de transformare a Armatei României*, București, 2007.
- Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2015-2019*, București.
- Strategia Europa 2020 și stadiul implementării în România*, Institutul European din România, București, 2014.
- Manualul NATO*, Office of Information and Press NATO, 1110 Brussels-Belgium.
- Tratatul de la Varșovia*, numit în mod oficial „Tratatul de prietenie, cooperare și asistență mutuală”, a fost semnat la Varșovia, pe 14 mai 1955, de către țări din Europa Răsăriteană și din Blocul Răsăritean, ca replică la alianța militară NATO, dizolvat la Praga, pe 1 iulie 1991.
- Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene din 1 decembrie 2009*.
- Bard A., Soderqvist J., *Netocrația*, Editura Publica, București, 2009.
- Col.(r) Creangă Stoilești, Florea Gheorghe, *Istoria Apărării Civile*, Editura Porto Franco, București, 1993.
- Frunzeti T., Mureșan M., Văduva Gh., *Război și haos*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2009.
- Held D., Mc. Grew A., Goldblatt D., Perraton J., *Transformări globale. Politică, economie și cultură*, Editura Polirom, Iași, 2004.
- Mintzberg H., *Ascensiunea și declinul planificării strategice*, Editura Publica, București, 2008.
- Nițu I., *Analiza de intelligence – o abordare din perspectiva schimbării*, Editura RAO, București, 2012.
- Palade T.B., *Profeții relativismului moral*, Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2009.
- Toynbee J., *Studiu asupra istoriei*, sinteză a vol. I-IV de D.C. Sommervell, Editura Humanitas, București, 1997.
- Văduva Gh., Mureșan M., *Viitorul războiului, războiul viitorului*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2004.
- Văduva Gh., *Război și cunoaștere*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
- Gândirea Militară Românească*, colecția din anii 2007-2015.
- Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”*, colecția din anii 2006-2015.
- Revista Forțelor Terestre*, colecția din anii 2007-2015.
- Revista Impact Strategic*, colecția din anii 2007-2015.
- Revista NATO Review* din anii 2007-2015.
- Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, ediția a II-a, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
- Enciclopedia Blackwell a gândirii politice*, Editura Humanitas, București, 2006.
- Enciclopedie politică și militară – Lumea 2011*, Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2011.
- Enciclopedie politică și militară – Lumea 2013*, Editura Rao, București, 2013.
- [www.Presidency.ro/static/ordine/SNAp/Strategia Națională de Apărare pentru o Românie care garantează securitatea și prosperitatea generațiilor viitoare;](http://www.Presidency.ro/static/ordine/SNAp/Strategia%20Națională%20de%20Apărare%20pentru%20o%20România%20care%20garantează%20securitatea%20și%20prosperitatea%20generațiilor%20viitoare;)
- [http://monitormapn.blogspot.ro/p/evolutia-industriei-de-aparare.](http://monitormapn.blogspot.ro/p/evolutia-industriei-de-aparare)